

Η Σοσιαλδημοκρατική Ψευδαίσθηση

Immanuel Wallerstein

Η σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στο απόγειό της την περίοδο από το 1945 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60. Σ' αυτήν τη χρονική περίοδο, αντιπροσώπευσε μια ιδεολογία και ένα κίνημα που είχε να κάνει με τη χρήση των πόρων του κράτους, εξασφαλίζοντας την αναδιανομή τους στην πλειοψηφία του πληθυσμού με συγκεκριμένους τρόπους: διεύρυνση των παροχών εκπαίδευσης και υγείας, εξασφάλιση των επιπέδων εισοδήματος εφ' όρου ζωής με την εφαρμογή προγραμμάτων που καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων μη «μισθοδοτούμενων», όπως τα παιδιά και οι νέοι, προγράμματα για μείωση της ανεργίας. Η σοσιαλδημοκρατία υποσχέθηκε ένα ακόμα καλύτερο μέλλον για τις μελλοντικές γενιές, ένα μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο του εθνικού και οικογενειακού εισοδήματος. Έτσι είχαμε το λεγόμενο κράτος πρόνοιας. Η ιδεολογία της σοσιαλδημοκρατίας αντανakλούσε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να «μεταρρυθμιστεί» και να αποκτήσει ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο.

Οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πιο ισχυροί στη Δυτική Ευρώπη, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες (όπου καλούνταν New Deal Δημοκράτες) – εν συντομία, στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του παγκόσμιου συστήματος, εκείνες που αποτελούσαν τον λεγόμενο πανευρωπαϊκό κόσμο. Ήταν τόσο επιτυχημένοι, που ακόμα και οι δεξιοί αντίπαλοί τους ενέκριναν την έννοια του κράτους πρόνοιας, προσπαθώντας απλώς να μειώσουν το κόστος και το εύρος του. Στον υπόλοιπο κόσμο, τα κράτη προσπάθησαν να ακολουθήσουν αυτήν τη νέα μόδα με προγράμματα εθνικής «ανάπτυξης».

Η σοσιαλδημοκρατία ήταν ένα πολύ πετυχημένο πρόγραμμα στην διάρκεια αυτής της περιόδου. Υποστηρίχθηκε από δύο δεδομένα

της εποχής: την απίστευτη διόγκωση της παγκόσμιας οικονομίας, που δημιούργησε τους πόρους ώστε να είναι δυνατή η αναδιανομή, και την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών στο παγκόσμιο σύστημα, που εξασφάλιζε τη σταθερότητά του και ειδικά την απουσία διευρυμένης βίας μέσα σ' αυτήν τη ζώνη ευημερίας.

Αυτή η ρόδινη εικόνα δεν κράτησε για πολύ. Τα δύο δεδομένα έπαψαν να υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία σταμάτησε να αναπτύσσεται και εισήλθε σε στασιμότητα, στην οποία ακόμα ζούμε, και οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να εξασθενούν ως ηγεμονική δύναμη. Και τα δύο νέα δεδομένα επιταχύνθηκαν σημαντικά στον 21 αιώνα.

Η νέα εποχή που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70 είδε το τέλος της παγκόσμιας κεντρίας συναίνεσης πάνω στις αρχές του κράτους πρόνοιας και της κρατικοδίαιτης «ανάπτυξης». Αντικαταστάθηκε από μια νέα, πιο δεξιόστροφη ιδεολογία, που ονομάστηκε νεοφιλελευθερισμός, και κήρυσσε τις αξίες της εξάρτησης από τις αγορές και όχι από τις κυβερνήσεις. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε στην υποτιθέμενη νέα πραγματικότητα της «παγκοσμιοποίησης» στην οποία «δεν υπήρχε εναλλακτικός δρόμος».

Η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων έμοιαζε να διατηρεί αυξανόμενα επίπεδα ανάπτυξης στις αγορές, αλλά την ίδια στιγμή οδήγησε σε αύξηση των παγκόσμιων επιπέδων χρέους, ανεργίας και μείωση των αληθινών αποδοχών για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόλα αυτά, τα κόμματα που αποτέλεσαν τους στυλοβάτες των αριστερών σοσιαλδημοκρατικών προγραμμάτων μετακινήθηκαν σταθερά προς τα δεξιά, είτε αποφεύγοντας είτε υποβαθμίζοντας το ρόλο του κράτους πρόνοιας, αποδεχόμενα ότι ο ρόλος των ρεφορμιστικών κυβερνήσεων πρέπει να περιοριστεί σημαντικά.

Καθόσον τα αρνητικά αποτελέσματα στην πλειοψηφία των πληθυσμών έγιναν αισθητά ακόμα και μέσα στον αναπτυγμένο πανευρωπαϊκό κόσμο, στον υπόλοιπο κόσμο ήταν ακόμα πιο οξεία. Τι θα έπρεπε να κάνουν οι κυβερνήσεις; Άρχισαν να εκμεταλλεύονται την

εξασθένιση των Ηνωμένων Πολιτειών (και κατ' επέκταση του πανευρωπαϊκού κόσμου) εστιάζοντας στη δική τους εθνική «ανάπτυξη». Χρησιμοποίησαν τους κρατικούς μηχανισμούς τους και το συνολικά χαμηλότερο κόστος παραγωγής, ώστε να γίνουν «αναδυόμενες» οικονομίες. Όσο πιο «αριστερή» ήταν η ρητορεία τους ακόμη και οι πολιτικές δεσμεύσεις τους, τόσο περισσότερο ήταν αποφασισμένοι για «ανάπτυξη».

Θα πετύχει αυτό το πρόγραμμα για τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως πέτυχε για τον Πανευρωπαϊκό κόσμο την περίοδο μετά το 1945; Είναι περισσότερο από εμφανές ότι δεν μπορεί να πετύχει, παρά τους θαυμαστούς ρυθμούς «ανάπτυξης» μερικών από αυτές τις χώρες –όπως οι επανομαζόμενες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα)– τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια. Γιατί υπάρχουν μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ της σημερινής κατάστασης του παγκόσμιου συστήματος και εκείνου την περίοδο μετά το 1945.

Πρώτον, τα επίπεδα κόστους παραγωγής, παρά τις προσπάθειες των νεοφιλελεύθερων να τα μειώσουν, είναι στην πραγματικότητα υψηλότερα απ' ό,τι την περίοδο μετά το 1945, και απειλούν τις πραγματικές δυνατότητες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Αυτό κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα λιγότερο ελκυστικό για τους καπιταλιστές, και οι πιο διορατικοί απ' αυτούς ψάχνουν για εναλλακτικούς τρόπους να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους.

Δεύτερον, η ικανότητα των αναδυόμενων οικονομιών να αυξάνουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον πλούτο τους προκαλεί πιέσεις στη διαθεσιμότητα των πόρων που χρειάζονται για τις ανάγκες τους. Έτσι, εμφανίζεται ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός για απόκτηση γης, νερού, τροφής και ενεργειακών πόρων, που οδηγεί όχι μόνο σε μανιώδεις αγώνες αλλά και σε μείωση της παγκόσμιας ικανότητας των καπιταλιστών να συγκεντρώνουν κεφάλαιο.

Τρίτον, η τεράστια διόγκωση της καπιταλιστικής παραγωγής προκάλεσε μια σοβαρή πίεση στην παγκόσμια οικολογία, τέτοιου βαθμού που ο πλανήτης οδηγήθηκε σε περιβαλλοντική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας απειλούν την ποιότητα της ζωής σε όλο

τον κόσμο. Πυροδότησε, επίσης, ένα κίνημα θεμελιώδους αναθεώρησης των αρχών της «επέκτασης» και «ανάπτυξης» ως οικονομικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αυτή η αυξανόμενη απαίτηση για μια διαφορετική «πολιτισμική» προοπτική είναι αυτό που στη Λατινική Αμερική αποκαλείται κίνημα για «*buen vivir*» (ένα βιώσιμο κόσμο).

Τέταρτον, οι απαιτήσεις των κατώτερων ομάδων ανθρώπων για αληθινή συμμετοχή στη παγκόσμια διαδικασία λήψης αποφάσεων απευθύνονται όχι μόνο προς τους «καπιταλιστές» αλλά και προς τις «αριστερές» κυβερνήσεις που προωθούν την εθνική «ανάπτυξη».

Πέμπτον, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων, συν την ορατή εξασθένιση της πρότερης ηγεμονικής ισχύος, δημιούργησε ένα κλίμα σταθερών και ριζικών διακυμάνσεων στην παγκόσμια οικονομία και στη γεωπολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να παραλύσουν και οι επιχειρηματίες του κόσμου και οι κυβερνήσεις του κόσμου. Ο βαθμός αβεβαιότητας –όχι μόνο μακροπρόθεσμα αλλά και βραχυπρόθεσμα– έχει αυξηθεί αισθητά και μαζί μ' αυτόν και τα πραγματικά επίπεδα βίας.

Η σοσιαλδημοκρατική λύση έχει γίνει μια ψευδαίσθηση. Το ερώτημα είναι τι θα την αντικαταστήσει για τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο Immanuel Maurice Wallerstein (1930, Ν. Υόρκη) είναι αμερικανός κοινωνιολόγος και αναλυτής κοσμοσυστημάτων διεθνούς κύρους. Είναι μέλος του τμήματος κοινωνιολογίας του Γέιλ και της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού Social Evolution & History. Το 2003 βραβεύτηκε από την Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός. Συμμετείχε ενεργά στις συναντήσεις του World Social Forum, υποστηρίζοντας ότι «βρισκόμαστε στο στάδιο της μετάβασης από την υπάρχουσα καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία σε ένα νέο σύστημα, και το σπουδαίο πολιτικό διακύβευμα της εποχής μας είναι ποιο νέο είδος συστημικής τάξης θα αντικαταστήσει το υπάρχον».

<https://iwallerstein.com/socialdemocratic-illusion/>

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3